

מבט על, גיליון 327, 15 באפריל 2012

כיצד תגיב רוסיה על תקיפת איראן

צבי מגן

עם הגברת הפעילות הבינלאומית סביב התכנית הגרעינית האיראנית, נראה ששאלת המלחמה האפשרית נגד איראן עולה למרכז סדר היום גם ברוסיה. ניתן לזהות גם הגברת הפעילות הדיפלומטית, גם הערכות ביטחונית וגם קיומו של הדיון הציבורי ההולך ומתרחב, המשקף חילוקי דעות במערכת הרוסית.

במישור הדיפלומטי וההסברתי מתנהלת פעילות רוסית ענפה מזה זמן, ההולכת וצוברת תאוצה במקביל להגברת הלחצים הבינלאומיים בנושא האיראני. בתוך כך, העמדה הרוסית ביחס לתכנית הגרעינית האיראנית עברה מספר שינויים, ובפרט, מאז פרסום הדו"ח של סבא"א. אם קודם לכן דחתה רוסיה הכרה בקיומה של התכנית האיראנית, העמדה הנוכחית גורסת כי: רוסיה מתייחסת בשלילה לתכנית הגרעינית ורואה בה איום למערכת הבינלאומית ולרוסיה עצמה, אולם אין עדיין הוכחות חד משמעיות לקיומה (אף כי יש הגורסים שאיראן בדרך להפוך, או שכבר הפכה, למדינת סף); על הקהילה הבינלאומית לפעול להכלת התכנית, אולם לא באמצעות הסנקציות, שממילא אינן יעילות ולא ישיגו את יעדן; וכמובן, אין לפעול בדרך הצבאית, המוצגת כ"קטסטרופה" הטומנת השלכות הרסניות הן ברמה האזורית והן בזו הגלובלית. הפתרון היחידי הוא זה הדיפלומטי, ורוסיה כיום תומכת בקיום משא ומתן בין הקהילה הבינלאומית לאיראן, תוך שיתוף פעולה רוסי עם המערב. בתוך כך, רוסיה מאמינה, שבידיה היכולת הממשית להשפיע על איראן וסביר שהיא מצפה לתרגם זאת לנקודות זכות בזירה הבינלאומית. ואכן, רוסיה צפויה ליטול חלק פעיל בשיחות "השישייה" הקרובות.

זאת, במישור הדיפלומטי. ואולם במקביל, ברוסיה נשמעים קולות, סמכותיים למדי יש לומר, הבטוחים שתקיפת איראן היא עניין מוגמר וצפויה בחודשים הקרובים. מאחורי תקיפה זו, גם אם תבוצע על ידי ישראל, יש המזהים את כוונת ארצות הברית למלחמה מקיפה נגד איראן. הדבר מתפרש כאיום על האינטרסים הרוסיים, בשל תקיפתה של בת בריתה וחברה בציר מדיני בהובלה רוסית. יתרה מכך, מלחמה זו צפויה לגלוש אל מחוץ לגבולות איראן, בין היתר למרחב האינטרסים הגיאופוליטיים של רוסיה, ובפרט בקווקז, כאשר מדינות האזור "תישאבנה לתוכה". מדינות אלה הן אזרביג'אן ו-גיאורגיה, המהוות יחדיו מרכיב בציר אסטרטגי מערבי (ובהקשר זה נוהגים להזכיר גם את ישראל), החוסם, בעצם, את נתיבי הגישה הרוסיים דרומה, בין היתר לגבולה של איראן. מדרומן נמצאת ארמניה, המוצגת כחברה בציר רוסי - איראני, שם פרוטות גם יחידות צבא רוסיות. במכלול זה מוזכר התסריט, לפיו צפוי עימות בין מדינות קווקז אלה, בין לבין עצמן, (ויש לכך די סיבות שנצברו בשנים האחרונות) ועל רוסיה יהיה להתערב ולפלס את דרכה דרומה, בשטחן, להגשת סיוע לבנות בריתה - ארמניה ואיראן. מעבר לכך, מזה זמן ממושך נשמעים מסרים בעלי אופי מדאיג מפני זרם הפליטים הגדול, הצפוי, משום מה, לנוס צפונה מאיראן המותקפת, לעבר שטחי מדינות קווקז ולבסוף לרוסיה גופא. גם אם טיעון זה נשמע מפוקפק משהו, הוא הפך לצידוק (הסברתי) מרכזי להערכות רוסית ביטחונית במרחב. הנושא הנדון לא נותר בממד תיאורטי בלבד, כאשר בחודשים האחרונים ברוסיה מתבצעות הכנות למלחמה המדוברת גם במישור המעשי. בכלל זה גיבוש פתרונות מבצעיים ולוגיסטיים להכנת הפיקוד המרחבי הדרומי של רוסיה לעימות אפשרי, תוך ביצוע תרגילי מפקדות אסטרטגיים ותרגילי גייסות, לרבות בתחומי אב"כ. מתבצע תגבור כוחות הפרוסים מול זירת העימות, האמורה להקיף אזורים מעבר לקווקז, בכלל זה את אזורי הים הכספי, הים השחור והים התיכון. אכן, כדאי

להזכיר את המתיחות הרוסית - טורקית הנוכחית, כאשר טורקיה עלולה להפוך ליריב רוס במועד; וכן את פעילותו של הצי הרוסי באגן המזרחי של הים התיכון, אגב חיכוך עם הטורקים במימי קפריסין והפגנת נוכחות מתמדת מול חופי סוריה, בת בריתה של רוסיה באותו הציר (יהיה זה אך סביר לשייך למכלול המדובר את התנהלותה של רוסיה בשנה האחרונה בנושא הסורי).

כל האמור לעיל החל לאחרונה לגלוש לתקשורת, כאשר במקביל, נראה, שמתנהל משהו מסוג של דיון ציבורי סביב הסוגיה האיראנית, בו נוטלים חלק בכירי המדינאים, אנשי צבא, ומומחים מהאקדמיה ברוסיה. כללית, ניתן להבחין בדיון ציבורי זה, בשני מחנות: מחנה של תומכי המלחמה, בפיהם סיסמאות אנטי מערביות וקריאה לפעולה אלימה לקידום של האינטרסים הרוסיים האזוריים והגלובליים, תוך ניצול המצב גם לפתרון סוגיות גיאופוליטיות נלוות הן בקווקז והן במזרח התיכון. יש הקוראים להסרת האיום מעל בת בריתם, איראן, על ידי טרפוד הסנקציות, גיבוש קואליציה אנטי מערבית ואף איום בנשק אסטרטגי. אחדים מהם, אף מחזיקים בדעה חיובית לגבי הכוונה איראנית להשגת הנשק הגרעיני, כאמצעי להגברת יציבות אזורית, דווקא. מנגד, מזוהים גורמים, אקדמיים וציבוריים, היוצאים חוצץ נגד רעמי תופי המלחמה ברוסיה. בפיהם הטענות, שברוסיה קיימים גורמים המעוניינים בפרוץ המלחמה באיראן ובהתערבותה של רוסיה בתוכה. אלה מזוהים מפני השלכות הרסניות של גישה זו וקוראים להורדת פרופיל השאפתנות הבינלאומית, להתייבשות ברורה של רוסיה לצד הקהילה הבינלאומית ולפעולה משותפת להכלת תכניתה הגרעינית של איראן, אם על ידי ההידברות ואם על ידי הפעלת לחצים בינלאומיים מתואמים.

נוצר הרושם שברוסיה אין עדיין עמדה מגובשת ואחודה, לפחות כלפי חוץ, בעניין התנהלותה אם וכאשר תקיפה של איראן תתבצע. על פניו נראה שקיימת מחלוקת, המשקפת לבטים לצד שאיפות, כאחת. ואולם, גם ההכנות לתגובה צבאית לתקיפתה של איראן נראות "אמיתיות". בהקשר זה, לא מדובר ככל הנראה, בעניינה של רוסיה להתערבות צבאית ישירה בשטחה של איראן, אלא בפעולה על פי אחד משני התסריטים הבאים, עם אפשרות לשילובם:

- א. התסריט הראשון נועד להפגנת כוח, ייתכן על ידי הנעת יחידות צבא לגבולה של איראן, ואולי גם ב"הצגת דגל" במרחבי הים הכספי, השחור והתיכון, זאת, אגב השמעת רטוריקה בוטה, על מנת לזכות בנקודות זכות בינלאומיות (דיינו אם נזכיר את הצורך הרוסי לתקן את נזקי "האביב הערבי").
- ב. בתסריט השני, ייתכן ומדובר בניצולה של התקיפה באיראן, אם יתפתחו התנאים המתאימים לכך, לקידום האינטרסים הגיאופוליטיים הרוסיים במרחב הקווקז, תוך הנעת כוחות לעבר אזרביג'אן וגאורגיה, על מנת לסייע לבנות בריתה לפתור בעיות הומניטאריות (כמו זרם פליטים) ועוד.

מכל מקום, נראה שברוסיה קיימת דילמה, אשר בהקשר אליה מתנהל עתה דיון טעון ובעל השלכות עבור כל הצדדים המעורבים.